

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

А.С. МУЗИЧЕНКО,
д.е.н., професор, Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини,
К.О. ХАЙБУЛАЄВА,
аспірантка, Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини

Поняття інновацій та інноваційних процесів як провідних факторів

У статті розкрито сутність понять «інновації», «інноваційні процеси» та їх вплив на економічне зростання держави. Авторами доведено необхідність впровадження та підтримки даних процесів задля підвищення конкурентоспроможності економіки України та наведено приклади їх застосування іншими країнами. Також зазначено виключну роль в інноваційних процесах уряду країни.

Ключові слова: інновації, інноваційні процеси, інноваційна політика, державне регулювання.

В статье раскрыта суть понятий «инновации», «инновационные процессы» и их влияние на экономический рост государства. Авторами доказана необходимость внедрения и поддержки данных процессов для повышения конкурентоспособности экономики Украины и приведены примеры их применения другими странами. Также отмечена исключительная роль в инновационных процессах правительства страны.

Ключевые слова: инновации, инновационные процессы, инновационная политика, государственное регулирование.

The article reveals the essence of the concepts of «innovation», «innovation processes» and their impact on economic growth of the state. The authors demonstrated the need to implement and support these processes to increase competitiveness of the economy of Ukraine and examples of their use in other countries. Also indicated the exclusive role in the innovation processes directly government.

Keywords: innovation, innovation processes, innovation policy, state regulation.

Постановка проблеми. Сучасний стан економічного розвитку держави перш за все характеризується її науково-технічними здобутками в тих чи інших галузі та ефективністю їх впровадження безпосередньо у виробництво. За останні десятиліття структура світової економіки докорінно змінилася. На першому місці стоїть питання саме державної підтримки інноваційної діяльності, адже саме державні органи управління і їхні методи впливу на науково-технічний прогрес в країні, особливо у виробничій сфері, є визначальними.

Мета статті – визначити сутність інновацій та інноваційних процесів як одних з найважливіших факторів економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. В літературних джерелах є чимало визначень поняття «інновації» залежно від предмета та об'єкта дослідження. Наприклад, Б. Твісс визначає інновацію як процес, в якому винахід або ідея набувають економічного змісту. Ф. Ніксон вважає, що інновація – це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що спричиняють появу на ринку нових товарів, поліпшених промислових процесів та устаткування. Згідно з міжнародними стандартами інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, який був втілений у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на

ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, що знайшов використання у практичній діяльності [1, с. 16].

У вчених існують два підходи щодо визначення цього поняття: широкий і вузький. Класичним широким підходом вважають викладене австрійським економістом І. Шумпетером ще у 1913 році у праці «Теорія економічного розвитку» розуміння цього процесу як такого, що складається з п'яти основних варіантів:

- введення нового товару;
- впровадження нового методу виробництва продукції;
- відкриття нового ринку, на якому цю галузь промисловості даної країни не було представлено;
- завоювання нового джерела сировини та напівфабрикатів;
- впровадження нової організаційної структури в будь-якій галузі

Саме він у своїх роботах ввів в економічну науку поняття «інновація» та «інноваційний процес» [2, 3, с. 36].

Та більшість економістів надають перевагу вузькому підходу. Вони обмежують галузь інновації науково-технічними і технологічними питаннями. Так, угорський економіст Б. Санто визначив інновацію як суспільно-технологічний та економічний процес, який завдяки практичному використанню ідей та винаходів сприяє створенню кращих за своїми характеристиками виробів і технологій. Приблизно так трактується це поняття і в більшості сучасних словників та довідників, наприклад: «Інновація – це процес, у ході якого винахід чи відкриття доводиться до стадії практичного застосування і починає давати економічний ефект, новий поштовх науково-технічних знань, що забезпечують ринковий успіх» або: «Інновація – це процес, спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне удосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм» [4]. П. Лемерль характеризує інновацію як «новий продукт або послугу, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, будь-яке удосконалення, що забезпечує економію витрат або створює умови для такої економії».

Найінтенсивніше проблема інновацій та їхньої оцінки почала розвиватися у 60–ті роки ХХ ст. у зв'язку з різким зростанням масштабу та складності виконуваних НДР та ДКР, особливо в авіакосмічній, атомній та радіоелектронній промисловості, з розвитком біотехнологій. При централізованому управлінні економікою для позначення відповідних процесів часто застосовувалися поняття «впровадження досягнень науки та техніки», «управління науково-технічним прогресом» тощо. Найважливішим фактором на сучасному етапі є швидке та масштабне отримання економічних результатів при виконанні інноваційних проектів. Крім того, зазначене коло проблем глибше досліджено порівняно з організаційними та соціальними аспектами інновацій. Творці інновації керуються такими критеріями, як життєвий цикл та економічна ефективність виробу, їхня стратегія спрямована на отримання переваг перед конкурентами шляхом створення нововведення, яке стане унікальним у певній га-

лузі. Тож невід'ємною властивістю інновації є науково-технічна новизна та практичне застосування у виробництві. Можливість комерційної реалізації задуму виступає як потенційна властивість, для досягнення якої потрібні певні зусилля. Інноваційний процес є ширшим поняттям. Його можна визначити як сукупність етапів, стадій, дій, пов'язаних з ініціюванням, розробкою та виготовленням продукції, технологій, що матимуть нові властивості, які більш ефективно задовольнятимуть існуючі потреби і такі, що з'являються або можуть з'явитися. Американський економіст Д. Брайт зазначав, що це – єдиний процес, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління. Інноваційний процес є ширшим поняттям. Його можна визначити як сукупність етапів, стадій, дій, пов'язаних з ініціюванням, розробкою та виготовленням продукції, технологій, що матимуть нові властивості, які більш ефективно задовольнятимуть існуючі потреби і такі, що з'являються або можуть з'явитися. Американський економіст Д. Брайт зазначав, що це – єдиний процес, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління [5].

Поняття «інноваційний процес» еволюціонувало протягом півстоліття. У 50–60–ті роки переважали моделі інноваційного процесу, в яких основним фактором їх розвитку вважалися наукові дослідження, а ринок – вторинним елементом. Це так звані моделі «технологічного поштовху» та «рушійної сили ринку». При цьому у другій моделі збуту продукції приділялося більше уваги. З розвитком нових технологій було розроблено модель, яка збалансовувала відносини наукових досліджень і ринку, – так звана інтегрована модель. В її рамках передбачалося, що технічні інновації мають супроводжуватися інноваціями в галузі маркетингу, менеджменту, виробництва. Також було виділено певні об'єкти інноваційної діяльності, які виділяють як ключові за такої моделі інноваційного розвитку (див. рис.).

З кожним роком конкуренція на міжнародному і внутрішньому ринках загострюється, що й визначає необхідність підвищення уваги керівників корпорацій і фірм до інноваційної діяльності, оскільки тільки її результати дають змогу створити продукцію, яка б задовольняла щораз вищі, мінливі вимоги ринку та забезпечувала високий рівень прибутків корпораціям. Більше того, необхідність підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та прагнення отримувати високі прибутки спонукає провідних виробників цілеспрямовано створювати нові потреби у покупців, а також принципово нові вироби й технології. Все це потребує прискорення інноваційних процесів, їх поєднання у багатьох випадках з виробничими процесами.

Дійсно, провідне місце (близько 70%) в експорті найбільш розвинених країн (США, Німеччина, Японія і ін.) посідають наукомісткі, високотехнологічні товари [7, с. 130]. Їхня конкурентоспроможність забезпечується великими витратами, в тому числі з боку держави, на науково-дослідні та конструкторські розробки. Економіка цих країн і країн, що здійснили потужний ривок у світове лідерство, сьогодні базується насамперед на реалізації наукових досягнень.

Джерело: складено автором на основі [6].

У різних країнах проблема реалізації інновацій вирішується по-різному, хоч і можна простежити певні моменти, спільні для більшості сучасних лідерів науково-технічного прогресу, і не підлягає сумніву те, що наука стала реальною виробничою силою і буде залишатися нею в майбутньому.

Перехід України до відкритої економіки неможливий без синхронізації її економічної структури та реформ, таких, які вже були запроваджені високорозвиненими країнами. Реанімація та стимулювання виробництва, створення сприятливого інвестиційного клімату, доведення якості продукції до рівня, при якому реальним стане вихід на світові ринки, є основними пріоритетами сучасної економічної політики. Саме тому завдання України – у найкоротший час вивчити досвід вирішення цих проблем, визначити шляхи реалізації інноваційної політики в Україні з урахуванням реальних економічних умов. Важливим стартом у цьому напрямі стало Розпорядження Президента України від 23.01.96 № 17/96 «Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів», де створення та функціонування інноваційних структур визначається як «один з пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу для розв'язання завдань технологічного оновлення виробництва» [7].

Та для того, щоб прискорити процес інтегрування в міжнародний ринок, Україні необхідно реалізувати комплекс заходів по розвитку підприємництва, децентралізації зовнішньоекономічної діяльності, зміні зовнішньоторгової системи.

Зовнішньоекономічна діяльність посідає одне з найважливіших місць і є ваговою складовою економічної системи будь-якої незалежної держави. Необґрунтований експорт матеріальних ресурсів може призвести до серйозних, навіть непоправних наслідків, оскільки сировинні ресурси обмежені та вичерпні. Крім того, надмірне захоплення експортом може стати до певної міри стимулом для добувних галузей і в той же час призводити до подальшого занепаду інших, а також відставання в такому виді економічної діяльності, як машинобудування, особливо в його найсучасніших підгалузях – мікроелектроніці, лазерній, електронно-обчислювальній техніці та інших напрямках.

Перше місце в розвинених країнах серед експортних товарів займає комп'ютерна техніка та програмне забезпечення, частка якої становить близько 11% від загального обсягу. Це свідчить про те, що ринок машин і обладнання насичується найбільш наукомісткою продукцією.

Неухильне зростання обсягів продажу такої продукції свідчить про все більшу увагу, яку держави – світові лідери надають проблемам реалізації інновацій. У таких країнах, як США, Японія та інших, програми державної підтримки інноваційної діяльності включено до пріоритетних напрямів економічної політики у XXI ст. [8, с. 11].

Також ще одним важливим фактором стимулювання економічного росту держави є її інноваційна політика. На нашу думку, він є базовим серед інноваційних процесів, націлених на позиціонування країни як однієї з провідних на світовому ринку. Інноваційна політика – складний, не позбавлений ризику процес, проходження якого визначається багатьма передумовами: технічними, економічними, соціальними. Інноваційна політика об'єднує науку, техніку, підприємництво, економіку і управління. Вона зачіпає все соціально-економічне середовище, включаючи виробництво, банки, науково-технічні кадри, рівень науково-технічної грамотності населення, і є сукупністю заходів, пов'язаних із просуванням нової продукції або підвищеної якості на ринок збуту.

Виділяють чотири варіанти інноваційної політики [8, с. 38]. Перш за все це політика «технологічного прориву», яка ґрунтується на тому, що пріоритетні напрями розвитку науки та техніки визначаються державою, яка володіє необхідними матеріальними ресурсами та інформаційним забезпеченням. Такий варіант інноваційної політики виходить з наявності науково-технічних та соціально-економічних проблем і передбачає для їх вирішення розробку різних державних програм, капіталовкладень та державної участі в регулюванні інноваційних процесів. Характерним прикладом такої політики є політика уряду США у 40–50 роках, коли створювалися принципово нові напрями в галузі електроніки, електронно-обчислювальної техніки, зв'язку, авіабудування.

Політика «ринкової орієнтації» передбачає провідну роль механізму у розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки. Така політика орієнтована на обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень, створенні інвестиційного клімату та інформаційного середовища для інновацій у фірмах, скорочення участі в НДДКР та розширенні ринків, а також на зменшення форм державного регулювання, які заважають стимулюванню ініціативи та ефективній перебудові ринку. Ця політика була пріоритетною в 70-х роках у США, Німеччині, Японії, а на початку 80-х років поворот до неї здійснила більшість розвинених країн.

У 60–70 роках у США мала місце політика «соціальної орієнтації», яка передбачала регулювання соціальних наслідків НТП, а прийняття рішень базувалося на широкому соціально-економічному консенсусі із залученням широкої громадськості. Цей час характеризується великою кількістю технологічних розробок у військовій сфері, які були направлені в цивільну промисловість, для виробництва товарів народного споживання.

Зусилля, зорієнтовані на зміну структури економіки, передбачають великий вплив передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, на зміни видів економічної діяльності, на взаємодію суб'єктів господарювання, на рівень життя і т.д. У даний час лише Японія послідовно дотримується такої політики, здійснюючи її паралельно з ринковою.

Інвестування в інноваційні структури, на нашу думку, має носити першочерговий характер, адже це дасть змогу розв'язати першочергові проблеми економічного розвитку країни на базі нових технологій та виробництва конкурентоспроможної продукції. При міцній побудові системи «наука – техніка – виробництво», а саме формуванні єдиного циклу формування знань, створення, впровадження, освоєння та експлуатації нової техніки та технологій, що складаються з наукових досліджень, дослідницько-конструкторських розробок та виробництва і безпосередньо експлуатації техніки. Основною метою інноваційної діяльності є створення системи взаємодії всіх учасників циклу, які забезпечують науково-технічний прогрес.

Традиційно виділяють два типи ринкових стратегій функціонування суб'єкта господарювання [9]: стабілізаційні (збереження досягнутого рівня виробництва, частки ринку і т.п.) і такі, що розвивають (розширення виробництва, частки ринку, збільшення прибутку тощо). Проте, як доводить практика, перші можуть принести лише тимчасовий успіх і не можуть забезпечити тривалого виживання підприємств на ринку відповідно до їхньої місії та прийнятої мотивації бізнесу.

Розвиток суб'єктів економічної діяльності й економіки країни в цілому може бути забезпечений різними шляхами:

- екстенсивний, що передбачає розширення обсягів виробництва та збуту продукції. Він відбувається в умовах перенасиченого ринку, при відсутності господарського середовища та пов'язаний із зростаючими витратами ресурсів. У даний час у більшості регіонів світу даний підхід практично вичерпав себе, тому що наявні ринки вже заповнені товарами;

- інтенсивний науково-технічний, який передбачає використання досягнень науки і техніки для удосконалювання конструкції та технологій виробництва традиційних (модернізованих) продуктів з метою зниження собівартості їх виробництва, підвищення якості, а у підсумку – підвищення конкурентоспроможності. Перехід на даний шлях розвитку відбувається в міру насичення ринку, вичерпання дефіцитних ресурсів, зростання конкуренції товаровиробників;

- інноваційний, що передбачає безперервне оновлення асортименту продукції та технологій її виробництва, удосконалення системи управління виробництвом та збутом [5, с. 113].

З поняттям впровадження інновацій тісно пов'язаний наступальний розвиток науки і техніки, що виявляється, з одного боку, в постійному впливі науки, відкриттів і винаходів на рівень техніки і технології, з іншого – у застосуванні новітніх приладів і устаткування в наукових дослідженнях. Інноваційна діяльність стимулює якісні перетворення матеріального виробництва і невиробничої сфери, зумовлює постійне зростання продуктивності праці, впливає практично на всі сторони життя суспільства, є невід'ємною частиною соціального прогресу.

Висновки

Інноваційні процеси набирають дедалі більшого значення, яке генерується інноваціями, дозволяє підняти рівень життя населення, нововведення нерідко сприяють вирішенню проблем зайнятості за рахунок створення нових високооплачуваних робочих місць. Вплив інноваційних процесів на соціальну стабільність в українському суспільстві сумнів не викликає.

На сучасному етапі глибина інтеграційних процесів у світі залежить від випереджаючого розвитку інновацій. Кооперація різних країн в інноваційній сфері має широкий спектр форм, таких як:

- об'єднання ресурсів з метою одержання нових науково-технічних результатів;
- міжнародний трансфер технологій у матеріалізованій та в інших формах;
- створення світової науково-інноваційної інфраструктури;
- здійснення інновацій, що мають глобальний характер.

Необхідність державного регулювання інноваційних процесів викликана насамперед їхнім зростаючим значенням для економіки і суспільства в цілому. Сьогодні економічне зростання базується на сполученні екстенсивних та інтенсивних факторів. У сучасних умовах можливості зростання випуску продукції та послуг за рахунок більшої зайнятості населення і залучення до економічного обороту нових природних ресурсів стають дедалі обмеженішими.

Істотним фактором зростання загальнодержавного значення інновацій є їхній вирішальний вплив на макроекономічні показники. Інновації змінюють і економічну організацію суспільства. Інноваційна політика неминуче зазнає впливу загальноекономічної стратегії. Регулювання та стимулювання інновацій стають одним з найважливіших аспектів державної економічної політики.

Перед державою постає завдання визначити загальні стратегічні орієнтири інноваційних процесів. З метою їх досягнення держава сприяє кооперації та взаємодії різноманітних інститутів у здійсненні інновацій. Державні структури формують єдиний технологічний простір, який забезпечує сумісність нововведень.

В Україні практично не створені умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності. Реалізація програми активізації інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати наявні ресурси на інноваційну діяльність.

Список використаних джерел

1. Економіка й організація інноваційної діяльності: [навч. посіб.] / І.І. Цигилик, С.О. Кропельницька, О.І. Мозіль, І.Г. Ткачук. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.

2. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли капитализма и цена конъюнктуры) / Й. Шумпетер; [пер. нем.]. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

3. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія / Й. Шумпетер; [пер. з англ.]. – К.: Основи, 1995. – 527 с.

4. Економічна енциклопедія: у 3 т. [ред. Мочерний С.В.]. – К.: Видавничий центр Академія. Т. 1. – 2000 р. – 864 с.

5. Американские буржуазные теории управления. – М.: Мысль, 1976. – 290 с.

6. Блонська В.І. Економіка підприємства. Теорія і практикум / В.І. Блонська, Т.Г. Васильців / Львів: Магнолія 2006, 2008. – 288 с.

7. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

8. Соколенко С.І. Современные мировые рынки и Украина / С.І. Соколенко. – К.: Демос, 2001. – 380 с.

9. Фісун А.О. Формування ринку нововведень / А.О. Фісун. – К.: Борівітер, 2002. – 240 с.

Г.В. ЛАГУТІН,
д.т.н., професор, Київський національний університет будівництва і архітектури

Оцінка ефективності інвестиційних проектів з позицій їх впливу на інноваційно-інвестиційний потенціал підприємства

У статті розглянуто питання щодо суті економічної безпеки та визначаються особливості системи інвестиційного контролінгу будівельних підприємств. На основі проведеного аналізу визначаються основні шляхи аналізу системи інвестиційного контролінгу та управління ризиками будівельного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиції, контролінг, ризики, система.

В статье рассмотрены вопросы сути экономической безопасности и определяются особенности системы инвестиционного контроллинга строительных предприятий. На основе проведенного анализа определяются основные пути анализа системы инвестиционного контроллинга и управления рисками строительного предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиции, контроллинг, риски, система.

The paper considers the merits of economic security and system features are determined by controlling the investment construction enterprises. Based on the analysis identifies the main ways of controlling the analysis of investment and risk management of construction enterprises.

Keywords: economic security, investment, controlling, risk system.

Постановка проблеми. В сучасних умовах нестабільності зовнішнього середовища підприємства необхідно адаптуватися, вдосконалювати та розробляти нові засоби забезпечення економічної безпеки для досягнення цілей будівельного підприємства. Для формування адекватних стратегій успіху та розв'язання базових проблем розвитку будівельних підприємств потребують комплексної модернізації інформаційно-аналітичні системи управління на основі концепції контролінгу. Багатофункціональність контролінгу при діагностуванні бізнес-процесів дозволяє побудувати ефективний механізм забезпечення перманентної прибутковості і конкурентоспроможності будівельного підприємства в умовах нестабільності. Саме з цих позицій дослідження системного впливу контролінгу на підвищення ефективності господарювання вітчизняних підприємств є вкрай актуальними.

Кризові ситуації, які виникають на будівельних підприємствах, дуже небезпечні як для всього підприємства в цілому, так і для господарської діяльності. Тож економічна безпека будівельного підприємства є вкрай важливою. Причини виникнення кризових ситуацій на вітчизняних підприємствах